УДК 615.15:[617.75:615.4]

О.І. Лопатинська[1], М.С. Гоневич[1], А.С. Гудзь[1], Т.В. Єремеєва[2]

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ У СИСТЕМУ КОНТАКТНОЇ КОРЕКЦІЇ ЗОРУ

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького[1], м. Львів, Україна
Клініка хірургії ока проф. Загурського[2], м. Луцьк, Україна

e-mail: *oksana.lo@gmail.com*

Резюме: Ефективність та безпечність контактної корекції зору залежить від низки факторів, одним із яких вважаємо комплексну програму фармацевтичної опіки, яка передбачає максимально повне інформування пацієнтів та лікарів про раціональні принципи використання контактних лінз з метою усунення практики нераціонального застосування засобів контактної корекції зору і пов'язаних із цим негативних наслідків, підвищення якості життя пацієнтів із вадами зору. У роботі наведено результати анкетного опитування лікарів-офтальмологів та користувачів контактних лінз, які стали основою для формування програми фармацевтичної опіки у системі контактної корекції зору.

Ключові слова: контактна корекція зору, контактні лінзи, фармацевтична опіка.

Вступ. Контактна корекція зору (ККЗ) – широко розповсюджений ефективний метод офтальмологічної допомоги населенню.

На сьогоднішній день у світі до 10% всього населення користується контактними лінзами (КЛ), при цьому кількість користувачів засо-бів ККЗ (ЗККЗ) систематично зростає[2]. Одночасно спостерігається значне розширення мережі спеціалізованих установ, які надають пацієнтам допомогу у сфері ККЗ.

Аналогічна ситуація спостерігається в Україні[1,2].

Отож, ККЗ, зокрема КЛ, є одним із сучасних та найбільш популярних серед пацієнтів засобів, які використовуються в офтальмології[3].

Слід зазначити, що ефективність та безпечність ККЗ у значній мірі залежить від індивідуального підбору КЛ, ретельного догляду за ними, правильного їх використання, одночасного використання лікарських засобів (ЛЗ) (у т.ч. не лише локальної дії)[1,4,5,8,9,12,13,14].

Усі вище наведені критерії є основою фармацевтичної опіки (ФО), яка може стати вагомим елементом підвищення якості, ефективності та безпечності ККЗ, що у свою чергу сприятиме зростанню якості життя (ЯЖ) пацієнтів із вадами зору.

Метою дослідження було вивчення думки лікарів та пацієнтів щодо раціональності застосування КЛ та обґрунтування доцільності впровадження ФО у сфері ККЗ в Україні.

Матеріали та методи дослідження. Нами проведено вивчення думки лікарів-офтальмологів щодо раціонального, ефективного та безпечного використання ЗККЗ та здійснено оцінку рівня забезпечення інформацією пацієнтів про безпеку та правила використання КЛ, шляхом рандомізованого анонімного анкетного опитування за двома розробленими протоколами. Опитуванням охоплено 180 респондентів, серед яких 100 лікарів-офтальмологів зі стажем роботи від 15 до 40 років, а також 80 пацієнтів віком від 16 до 48 років, серед яких 50 осіб потребують КЗ.

У дослідженні використано системний, бібліографічний, структуро-логічний, соціологічний (анкетного опитування), статистичний, аналітичний методи аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз отриманих результатів показав, що переважна частка лікарів-офтальмологів – 88,2% систематично призначають пацієнтам ЗККЗ. У той же час, 94,1% опитаних пацієнтів вважають КЛ альтернативою окулярам.

Встановлено, що основними критеріями вибору ЗККЗ як з боку фахівців, так і користувачів КЛ є ефективність ККЗ (45,4% та 25,9%

відповідно), комфортність у використанні (22,1% та 16,2%) та зручність застосування (19,8% та 14,2%) (рис. 1).

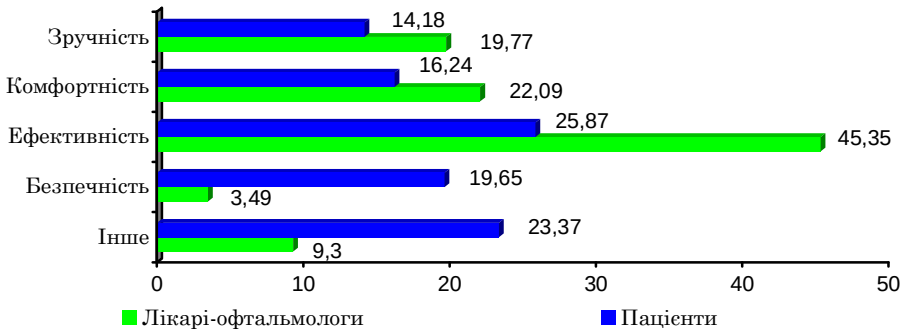

Рис. 1. **Основні чинники для вибору ЗККЗ**

Важливим аспектом у застосуванні КЛ для пацієнтів є безпечність з огляду виникнення небажаних ефектів (НБЕ), на що вказали 19,7% респондентів. Крім того, значна увага при виборі КЛ у пацієнтів приділяється таким чинникам як можливість вести активний спосіб життя (17,2%), чіткий зір, широке поле огляду та відсутність дратівливих відблисків (14,2%). Важливими для користувачів КЛ також є естетичний та косметичний ефекти, що складає відповідно 9,7% та 7,5%.

У той же час, КЛ є ефективним методом лікування захворювань, що супроводжуються порушенням зору[2,4,5,6,10,11]. Показання до ККЗ поділяються на 3 групи: професійні (потребують артисти, військовослужбовці, спортсмени, водії тощо), косметичні (зміна кольору очей, косметична корекція анатомічних вад та наслідків травм) та медичні (терапевтичне використання КЛ, форма доставки лікових речовин)[5,11].

Як показали результати анкетного опитування, основними порушеннями, при яких лікарі-офтальмологи призначають ЗККЗ є міопія (42,2%) та астигматизм (27,3%), що вважається однією із переваг ЗККЗ перед іншими методами КЗ (рис. 2).

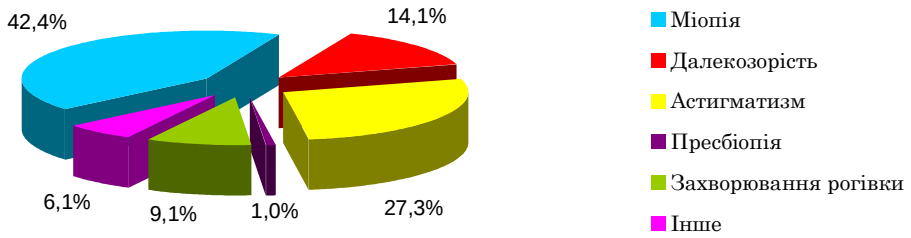

Рис. 2. **Основні порушення зору, при яких призначаються КЛ**

У залежності від матеріалу розрізняють тверді та м'які КЛ[2,5,8,10]. У результаті дослідження виявилось, що на сучасному етапі розвитку оптичного ринку тверді КЛ вже не актуальні, вони використовуються лише в окремих випадках (призначають лише 2% лікарів-офтальмологів). М'які КЛ є простішими і легшими у підборі, зручнішими у використанні через можливу зміну форми у випадку індивідуальної будови рогівки. Їх рекомендують 94% лікарів-офтальмологів.

За режимом носіння КЛ поділяються на 4 групи[2,5,6,12,13].

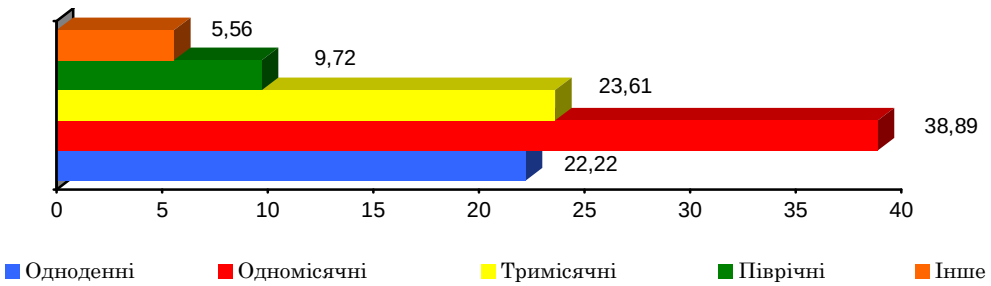

Рис. 3. **Особливості призначення КЛ за режимом використання**

Як показали результати дослідження, найчастіше використовуються одноденні (заміна КЛ щодня) та КЛ планової заміни (заміна від 2 тижнів до 3 міс.) (їх призначають від 22,2% до 38,9% лікарів-офтальмологів).

Значно рідше використовуються традиційні КЛ (термін використання 6–12 міс.), пролонгованого терміну використання (до 30 днів, не знімаючи) (рис. 3).

Вважається, що КЛ є одним із найкращих засобів КЗ, оскільки мають низку незаперечних переваг перед окулярами. Правильно підібрані КЛ створюють більше за величиною і краще за якістю зображення на сітківці ока, підвищуючи цим гостроту зору, розширюючи його поле, відновлюючи бінокулярний зір. Окрім того, використання КЛ зменшує явища зорової втоми і підвищує зорову працездатність[1,3,11,12,14]. Усе це позитивно впливає на загальний стан організму, підвищує життєвий тонус, розширює зону інтересів і можливостей людини (можна керувати автомобілем, займатися спортом тощо). Як стверджують самі пацієнти, КЛ створюють умови не лише для кращої якості зору, але й забезпечують вищу ступінь ЯЖ у порівнянні з окулярами. Тому, як показали результати дослідження, дуже рідко (4% випадків) пацієнти після певного терміну використання КЛ, надавали все ж перевагу окулярам.

Незважаючи на незаперечні переваги перед іншими засобами КЗ, КЛ, навіть при правильному використанні, можуть зумовлювати появу НБЕ[7,8,910,13]. Як стверджують респонденти, у 82% випадків пацієнти, які використовували ЗККЗ звертались до лікарів із проблемами, пов'язаними із використанням КЛ. Серед ускладнень, які найчастіше фіксували лікарі-офтальмологи, зустрічаються почервоніння, сухість і печія в ділянці ока (по 25,5%), дискомфорт (19,6%), відчуття стороннього тіла (16,67%) (рис. 4). Аналогічні співвідношення НБЕ спостерігалися при самостійному виявленні користувачами КЛ.

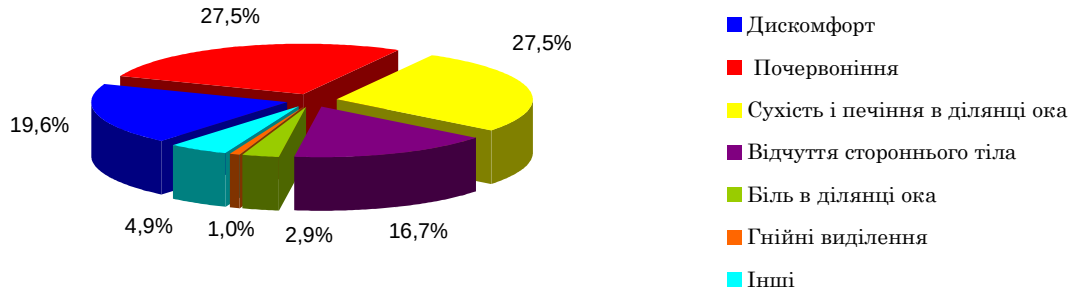

Рис. 4. **НБЕ, які зустрічаються у пацієнтів при використанні КЛ**

Ефективність та безпечність ЗККЗ у значній мірі залежить від низки факторів, серед яких важливу роль відіграють ЛЗ, що використовуються одночасно із КЛ[7,8,9].

Як показали результати опитування серед усіх груп ЛЗ лікарі-офтальмологи найчастіше призначають пацієнтам зволожуючі середники, засоби «штучних лінз», антибактерійні, антигістамінні ЛЗ, вітаміни (табл. 1). Проте, в результаті порівняльного аналізу анкет лікарів-офтальмологів та користувачів КЛ, виявлено деяку невідповідність у призначуваних та використовуваних ЛЗ (табл. 1).

Таблиця 1. **Частота призначень та використання основних груп ЛЗ одночасно із ЗККЗ**

Група ЛЗ	Частота призначень лікарями-офтальмологами, %	Частота використання користувачами КЛ, %
Антибактерійні	10,8	2,2
Дезинфікуючі	8,6	6,5
Кортикостероїдні	4,3	–
Нестероїдні протизапальні засоби	2,2	6,5
Антигістамінні	3,2	4,45
Зволожуючі середники	22,6	8,7
Препарати «штучних сліз»	40,9	17,4
Вітамінні	5,4	4,4
Інші	2,2	–

Зокрема, засоби «штучних лінз» призначає пацієнтам 40,9% лікарів, проте реально використовує цю групу ЛЗ лише 17,4% користувачів КЛ. Аналогічна ситуація постерігається із зволожуючими середниками, антибактерійними ЛЗ, кортикостероїдами. Це вказує на недостатній комплаєнс пацієнтів та можливість виникнення лікопов'язаних проблем

(DRP), спричинених недоцільним застосуванням ЛЗ або їх самостійною від-міною.

Разом із тим, ЛЗ при одночасному їх використанні з КЛ крім позитивного ефекту можуть зумовлювати низку НБЕ[7,8,9]. На сьогоднішній день частка ОТС-засобів на вітчизняному фармацевтичному ринку є значною. Тому пацієнти можуть самостійно, без погодження з лікарем, застосувати їх на фоні використання КЛ, що може стати причиною небажаної лікової взаємодії та появи ускладнень. Зважаючи на це, в анкеті було передбачене питання щодо усвідомлення потреби у інформуванні лікаря пацієнтом та, відповідно, пацієнта лікарем щодо самостійного застосування найбільш вживаних ЛЗ. Виявилось, що переважна більшість лікарів-офтальмологів – 94% при призначенні КЛ та контролі за дотриманням пацієнтом правил їх використання систематично звертає увагу і на можливість/неможливість застосування тих чи інших ЛЗ.

Однак, серед опитаних пацієнтів, які використовують КЛ лише 46,9% володіють інформацією про можливість поєднаного використання КЛ та ЛЗ, і тільки 20% пацієнтів, у свою чергу, при підборі та використанні ЗККЗ повідомляють лікарям про застосування ЛЗ (особливо для лікування хронічних захворювань). Не володіючи інформацією про те, що пацієнт приймає додатково певні ЛЗ, лікар не може передбачити їх можливого впливу на рогівку ока та безпосередньо на КЛ. Отже, ці ЛЗ можуть стати причиною небажаних реакцій (DRP).

Усі респонденти, як лікарі-офтальмологи так і користувачі КЛ, зазначають, що ефективність, безпечність та якість ККЗ залежить від повноти, достовірності та характеру одержаної інформації. Тому постає необхідність доведення до пацієнтів та лікарів-офтальмологів достовірної та доступної інформації щодо раціонального та безпечного використання ЗККЗ. Як показали результати анкетного опитування, лікарі-офтальмологи потребують інформації щодо сумісного використання КЛ та офтальмологічних ЛЗ (34,6%), НБЕ у результаті застосування КЛ (28,9%). Натомість пацієнтів, окрім зазначеної інформації, цікавить також проблема цінової політики щодо ККЗ.

Таблиця 2. **Потреба у інформаційному забезпеченні у лікарів-офтальмологів та пацієнтів при ККЗ**

Суть інформації	Частка відповідей, %	
	Лікарі-офтальмологи	Користувачі КЛ
Щодо безпеки застосування КЛ	13,57	15,63
Щодо небажаних явищ після застосування КЛ	28,39	21,88
Щодо тривалості застосування КЛ	14,82	12,50
Щодо засобів по догляду за КЛ	4,39	1,56
Щодо сумісного використання КЛ і ЛЗ	34,57	7,81
Щодо асортименту та видів КЛ	4,39	9,38
Щодо цінової політики КЛ і засобів по догляду за ними	3,51	9,38
Щодо правил користування КЛ у різних ситуаціях	7,89	6,25
Інше	3,51	14,06

Важливим у цьому ракурсі є, на нашу думку, актуалізація співпраці лікаря-офтальмолога та клінічного провізора, як консультанта з питань оптимального та раціонального використання КЛ для ефективної та безпечної КЗ. При цьому понад 47% респондентів із групи лікарів-офтальмологів позитивно ставляться до такої співпраці, вважаючи її елементом підвищення якості надання медичної допомоги населенню.

Таким чином, важлива роль у забезпеченні ефективної ККЗ та профілактики НБЕ використання КЛ належить комплексу інформаційних заходів, що формують концепцію ФО в системі ККЗ. Саме від їх структури, логічності та зрозумілості буде залежати ЯЖ пацієнта та його комплаєнсу у майбутньому.

Висновки:

1. Контактні лінзи є одним із сучасних та найбільш популярних серед лікарів та пацієнтів засобів контактної корекції зору, що використовуються в офтальмології. За результатами нашого дослідження, лікарі-офтальмологи систематично призначають пацієнтам засоби контактної корекції зору (88,3%). У той же час, 94,1% опитаних пацієнтів вважають контактні лінзи альтернативою окулярам.
2. Встановлено недостатній комплаєнс пацієнтів при використанні контактних лінз, що відображається у невідповідності частоти призначення та використання лікарських засобів при контактній корекції зору.

3. Виявлено недостатній рівень інформованості пацієнтів та лікарів про можливості поєднаного використання лікарських засобів та контактних лінз, небажаних наслідків при контактній корекції зору.
4. Результати дослідження вказали на необхідність наукового обґрунтування принципів раціонального застосування контактних лінз, гармонізації ефективності, безпеки та якості використання засобів контактної корекції зору, а відтак покращення якості надання медичної та фармацевтичної допомоги пацієнтам через систему фармацевтичної опіки. Одну із ключових ролей у цьому процесі повинен відіграти, на нашу думку, клінічний провізор.

Література:

1. *Білоус В.Й.* Контактні лінзи: біохімічний, гістохімічний та мікробіологічний аспекти застосування / *В.Й. Білоус* // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – №11. – С. 234-237.
2. *Грабовецкий В.Р.* Современные мягкие контактные линзы и правильный уход за ними / *В.Р. Грабовецкий* // Современна оптометрия. – 2007. – № 7. – С. 16-18.
3. A comparison of spectacle and contact lens wearing times in the archive study / *L.A. Jones-Jordan, M. Chitkara, B. Coffey* [et all.] // Clinical and Experimental Optometry. – 2010. – Vol. 93: – P. 157–163.
4. A multi-centre study of lapsed contact lens wearers / *G. Young, J. Veys, N. Pritchard, S. Coleman* // Ophthalmic and Physiological Optics. – 2002. – Vol. 22. – P. 516–527.
5. Best practice contact lens care: A review of the Asia Pacific Contact Lens Care Summit / *D. Sweeney, B. Holden, K. Evans* [et all.] // Clin. Exp. Optom. – 2009. – Vol. 2. – P. 78–89.
6. *Bruce J.* Monovision From the Contact Lens Practitioner's Perspective / *J. Bruce* // Cataract&refractive surgery today Europe. – 2009. – October. – P. 55-56.
7. Clinical Ocular Toxicology / *Frederick T. Fraunfelder, Frederick W. Fraunfelder, Wiley A. Chambers, Kelly L. Medler*. – SAUNDERS An imprint of Elsevier Inc., 2008. – 370 p.
8. *DeNaeyer G.W.* Осложнения, связанные с ношением контактных линз: диагностика и оказание помощи / *G.W. DeNaeyer* // Глаз. – 2010. – №2. – С.82-92.
9. *Efron N.* Contact Lens Complications. 2nd Edition. / *N. Efron.* – Oxford: Butterworth-Heinemann, 2008. – 689 p.
10. *Fleiszig S.* The pathogenesis of contact lens-related keratitis / *S. Fleiszig* // Optom. Vis. Sc. – 2006. – Vol. 83. – P. 866–873.
11. *Fonn D.* The contact lens wearer base / *D. Fonn* // Eye Contact Lens. – 2011. – №6. – P. 331.
12. Strategies to better engage, educate, and empower patient compliance and safe lens wear: Compliance: what we know, what we do not know, and what we need to know / *P.C. Donshik, W.H. Ehlers, L.D. Anderson, Suchecki J.K.* // Eye Contact Lens. – 2007. – Vol. 33. – P. 430–433.
13. The effect of a compliance strategy (self-review) on the level of lens care compliance and contamination of contact lenses and lens care accessories / *A. Yung, M. Boost, P. Cho, M. Yap* // Clin. Exp. Optom. – 2007. – Vol. 90. – P. 190–202.
14. *White P.* Legal issues in contact lens practice with special reference to the practice of orthokeratology / *P. White, P. Cho* // Ophthal. Physiol. Opt. – 2003. – Vol. 23. – P. 151-161.

УДК 615.15:[617.75:615.4]

МЕДИКО-СОЦИАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ВНЕДРЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОПЕКИ В СИСТЕМУ КОНТАКТНОйКОРРЕКЦИИ ЗРЕНИЯ

О.И. Лопатинская[1], М.С. Гоневич[1], А.С. Гудзь[1], Т.В. Еремеева[2]
Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого[1], г. Львов, Украина
Клиника хирургии глаза проф. Загурского[2], г. Луцк, Украина

Резюме: Эффективность и безопасность контактной коррекции зрения зависит от ряда факторов, одним из которых является комплексная программа фармацевтической опеки, которая предполагает максимально полное информирование пациентов и врачей о рациональных принципах использования контактных линз с целью устранения практики нерационального использования контактных линз и связанных с этим негативных последствий, а также повышение качества жизни пациентов с нарушениями зрения. В работе приведены результаты анкетного опроса врачей-офтальмологов и пациентов, которые используют контактные линзы, что стало основой для формирования программы фармацевтической опеки в системе контактной коррекции зрения.

Ключевые слова: контактная коррекция зрения, контактные линзы, фармацевтическая опека.

UDC 615.15:[617.75:615.4]

THE MEDICO-SOCIAL BACKGROUND OF PHARMACEUTICAL CARE INTRODUCTION IN SYSTEM OF CONTACT CORRECTION OF VISION

O.I. Lopatynska[1], M.S. Honevich[1], A.S. Hudz[1], T.V. Yeremeyeva[2]
Danylo Halytsky Lviv National Medical University[1], Lviv, Ukraine
Eye Surgery Center of Prof. Zahurskogo[2], Lutsk, Ukraine

Summary: The efficacy and safety of contact correction of vision depends on a several factors. The comprehensive program of pharmaceutical care, which provides the most fully patients and physicians informing on rational principles of contact lenses applications to avoidability the practice of nonrational contact lenses application and related negative effects is one of these factors and can to increase the level of quality of life patients. The article consist the results of questioning of ophthalmologists and contact lens wears. This information is the basis of pharmaceutical care programs in system of contact correction of vision.

Keywords: contact correction of vision, contact lenses, pharmaceutical care.

Надійшла до редакції 22.12.2011 р.